

Nr 2

Försvarsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1975:2 med förslag om tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 såvitt gäller försvarsdepartementets verksamhetsområde

I betänkandet behandlas de förslag i bilaga 2 (försvarsdepartementet) till propositionen 1975:2 om tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 som regeringen – efter föredragning av statsrådet Holmqvist – förelagt riksdagen.

1. **Arméförband: Materielanskaffning.** I propositionen föreslås riksdagen under punkten B 2 (s. 5–7) bemyndiga regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Arméförband: Materielanskaffning får ske inom en kostnadsram av ytterligare 129 700 000 kr.

Beställningsbemyndiganden

Systemet med beställningsbemyndiganden innebär i princip att riksdagen bemyndigar regeringen att intill ett visst belopp medge beställningar av förnödenheter som inte skall betalas under samma budgetår som beställning sker. Leverans och betalning sker ofta under en rad kommande år, för vilka medel ännu inte har anvisats. Budgetutredningen har funnit att ett system med bemyndiganden för långsiktiga investeringsåtaganden bör tillämpas även i fortsättningen (SOU 1973:43 s. 204–206).

Beställningsbemyndiganden förekommer inom försvaret i några varianter. En innebär att riksdagen till visst ändamål dels anvisar medel för viss budgetår, dels bemyndigar regeringen att under budgetåret medge att materiel för samma ändamål *utöver anvisade medel* får beställas inom en angiven kostnadsram (jfr prop. 1975:1 bil. 6 s. 166 med förslag om anslag till Gemensam försvarsforskning och beställningsbemyndigande ang. materiel för forskningsändamål).

På liknande sätt finns fr. o. m. budgetåret 1973/74 ett bemyndigande för regeringen att medge att förnödenheter som förbrukas i fredsutbildningen inom det militära försvaret (reservdelar, ammunition m. m.) kontinuerligt får beställas så att vid varje tillfälle en kostnadsram av 250 milj. kr. inte överskrids (prop. 1973:1 bil. 6 s. 132 och 138, FöU 1973:8). Utlagda beställningar finansieras med utnyttjande av särskilda förrådsavräkningskonton, som får inkomster från anslagen Ledning och förbandsverksamhet för huvudprogrammen 1–3.

En särskild teknik att utnyttja beställningsbemyndigande för varje disposition av medel finns sedan länge inom försvaret och tillämpas innevarande budgetår för följande anslag under riksstatens fjärde huvudtitel:

Arméförband: Materielanskaffning
Arméförband: Forskning och utveckling
Marinförband: Materielanskaffning
Marinförband: Forskning och utveckling
Flygvapenförband: Materielanskaffning
Flygvapenförband: Forskning och utveckling
Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning
Viss gemensam verksamhet (vissa primäruppgifter)
Civilförsvar (primäruppgifter till materielanskaffning m. m.)
Viss signalskyddsmateriel

Utskottet

Beställningar av materiel m. m. leder ofta till leverans och betalning flera år efter beställningstidpunkten. Liksom beträffande betalningsmedlen måste med den särskilda tekniken att utnyttja beställningsbemyndigande för varje disposition av medel förekomma prisomräkning av bemyndigandena (jfr FöU 1971:9 s. 8 och 1972:17 s. 70).

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har chefen för försvarsdepartementet utfärdat föreskrifter för redovisning och omräkning av beställningsbemyndiganden.

Prisutvecklingen från februari 1972 till februari 1974 har varit avsevärt större än vad försvarets materielverk antagit vid beräkning av prisregleringsbemyndiganden för budgetåren 1973/74 och 1974/75. Enligt materielverket har därför uppkommit så stora underskott av bemyndiganden under vissa anslag att beställningsverksamheten under budgetåret 1974/75 inte kan genomföras enligt uppgjorda planer utan ett tillskott av bemyndiganden.

Regeringen föreslår att de faktiska underskotten av prisregleringsbemyndiganden som hänför sig till budgetåret 1973/74 och tidigare under fem i propositionen angivna anslag (prop. s. 6) täcks genom särskilda bemyndiganden. Verksamheten under innevarande budgetår skall därmed kunna bedrivas planenligt.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag och hemställer

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Arméförband: Materielanskaffning får ske inom en kostnadsram av ytterligare 129 700 000 kr.

2. Arméförband: Forskning och utveckling. Med hänvisning till vad som har anförts i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag under

punkten B 4 (s. 7–8) och hemställer

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Arméförband: Forskning och utveckling får ske inom en kostnadsram av ytterligare 8 300 000 kr.

3. Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning. Med hänvisning till vad som har anförts i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag under punkten E 7 (s. 8) och hemställer

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Krigsorganisation för vissa staber m. m.: Materielanskaffning får ske inom en kostnadsram av ytterligare 5 400 000 kr.

4. Viss gemensam verksamhet. Med hänvisning till vad som har anförts i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag under punkten F 21 (s. 8) och hemställer

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Viss gemensam verksamhet, primäruppgifterna 52121.1, 52122.1 och 52141, får ske inom en kostnadsram av ytterligare 2 100 000 kr.

5. Viss signalskyddsmateriel. Med hänvisning till vad som har anförts i det föregående tillstyrker utskottet regeringens förslag under punkten H 5 (s. 8) och hemställer

att riksdagen bemyndigar regeringen att medge att prisreglering av beställningsbemyndiganden som har lämnats för budgetåret 1973/74 och tidigare avseende anslaget Viss signalskyddsmateriel får ske inom en kostnadsram av ytterligare 400 000 kr.

6. Teckning av aktier i Crownair AB. Regeringen har under punkten VI a (s. 9–11) föreslagit riksdagen att till Teckning av aktier i Crownair AB på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 2 220 000 kr.

Bakgrund

Flygvapnet hade till för något år sedan i sin transportflotta 16 flygplan av typ Pembroke, som kan ta 6–8 passagerare. Flygplanen, som numera av åldersskäl har utgått ur organisationen, var avsedda att användas huvudsakligen för persontransporter i krig. Det årliga flygtidsuttaget i fredstid

var ca 3 000 timmar.

Med hänsyn till det begränsade fredstida utnyttjandet har man på ansvarigt håll inte ansett det vara ekonomiskt motiverat att flygvapnet som ersättning för Pembroke-planen skulle skaffa egna nya transportplan av den storlek varom här är fråga. Man har i stället eftersträvat en lösning, enligt vilken de aktuella flygplanen (och helst även besättningarna) kan ingå i flygvapnets krigsorganisation samtidigt som de i fredstid utnyttjas kommersiellt. Det har därvid legat nära till hands att överväga upphandling av sådana tjänster på den civila marknaden.

När det gäller mindre passagerareplan är den civila marknaden emellertid ganska osäker och ägarförhållandena växlar ofta. Enligt chefen för flygvapnet medför nybildningen av företag och ägarbyten problem vid krigsplanläggningen.

Det var mot denna bakgrund som riksdagen våren 1973 beslöt (prop. 1973:124, FöU 1973:18, rskr 1973:239) att bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna ett avtal mellan försvarsdepartementet och Svenska Utvecklingsaktiebolaget om förvärv för statens räkning av utvecklingsbolagets aktier i Crownair Swedish Ltd AB. Riksdagen anvisade medel för förvärvet och för en utökning av aktiekapitalet. Kungl. Maj:t beslöt i juni samma år att godkänna avtalet, varigenom staten inträdde som hälftendelägare i flygbolaget. Den andra hälften av aktiekapitalet innehås av Linjeflyg AB. Mellan delägarna finns ett intressentavtal upprättat. Ägaransvaret för statens aktier ligger hos regeringen genom försvarsdepartementet.

Crownair Swedish Ltd AB – som numera kallas Crownair AB – hade våren 1973 endast tre flygplan och en mycket liten administration. Genom förvärv av Ehrenström Flyg AB (se prop. 1973:124 s. 3) erhöll Crownair en flygplanflotta och en organisation som var anpassad till den framtida verksamheten. Ehrenström Flyg AB hade också varit den störste leverantören av flygtjänster till civila statliga myndigheter m. fl.

För det nya bolaget har verksamheten hittills av flera samverkande orsaker varit mindre lyckosam. Den budgeterade mängden flygtransporter för statliga myndigheter har slagit fel. En arbetskonflikt våren 1974 har vidare medfört att flygverksamheten i stort sett låg nere under 40 dagar. För verksamhetsåret 1973/74 redovisar bolaget en förlust om 433 000 kr. Tillsammans med tidigare balanserad förlust uppgår underskottet hittills till 457 000 kr. Innevarande verksamhetsår väntas lämna ett mindre underskott.

Av försvaret har bolaget fått viss ersättning för beredskapskostnader. Medlen har utbetalats från anslaget F 21. Viss gemensam verksamhet.

Propositionen

Crownair AB bedriver s. k. anslutningstrafik åt inrikesflyget, f. n. på tre linjer. Vidare utför bolaget transportflygningar åt statliga myndigheter – t. ex. kriminalvårdsstyrelsen, rikspolisstyrelsen och lantmäteriverket – samt

statliga och privata företag. Ett nära samarbete förekommer med flygvapnet med hänsyn till att bolagets flygplan och organisation kommer att tas i anspråk av försvarsmakten i händelse av beredskap eller krig. Genom kungörelsen (1973:598) om skyldighet att anlita Crownair AB är statliga myndigheter och organ ålagda att anlita Crownair för flygtransporter som bolaget har kapacitet för.

F. n. har Crownair AB ett aktiekapital av 1,3 milj. kr. Årsslutningen är ca 15 milj. kr. Bolaget, som har drygt 55 anställda, har f. n. 13 flygplan i trafik.

Efter förhandlingar under hösten 1974 har ett avtal träffats mellan Crownair och ägarna till Svensk Flygtjänst AB om att Crownair skall förvärva drygt 90 % av aktierna i Svensk Flygtjänst. Köpeskillingen utgör ca 4 milj. kr. Avtalet har träffats med förbehåll för att riksdagen beviljar Crownair medel för erforderlig höjning av aktiekapitalet. Crownair har rätt att lösa in resterande del av aktierna efter den 1 januari 1979.

Som framgår av propositionen uppgår Svensk Flygtjänsts aktiekapital f. n. till 500 000 kr. Svensk Flygtjänst har ca 300 anställda och äger elva flygplan. Bolaget, som är ett familjebolag, äger ett antal mindre dotterbolag huvudsakligen inom flygmålbranschen. Koncernens årsomsättning är ca 40 milj. kr.

Enligt verksamhetsberättelsen för 1972/73 uppgick koncernens tillgängliga vinstmedel för det verksamhetsåret till ca 1,6 milj. kr. För verksamhetsåret 1973/74 redovisas en vinst före skatt och bokslutsdispositioner om ca 1,9 milj. kr. För 1974/75 har budgeterats ett överskott av 2,3 milj. kr.

Svensk Flygtjänst AB utför bl. a. målflygning för svenska försvaret, som därmed är en av bolagets största kunder. En samordning mellan Crownair och Svensk Flygtjänst anses bl. a. av denna anledning vara till fördel för de båda bolagen. I propositionen föreslås därför att det planerade förvärvet av aktiemajoriteten i Svensk Flygtjänst skall komma till stånd.

Målflygning bedrivs även åt danska och österrikiska försvaren.

Förslaget innebär att Crownair får möjlighet att höja aktiekapitalet med 3,7 milj. kr. från 1,3 till 5 milj. kr. genom nyteckning av aktier till en överkurs av 20 %. Statens andel av nyteckningen uppgår till 2 220 000 kr., vilket belopp enligt propositionen bör anvisas utanför utgiftsramen för det militära försvaret.

I samband med nyteckningen avses AB Aerotransport (ABA) gå in som tredje delägare i Crownair. ABA förutsätts också köpa hälften av Linjeflygs nuvarande aktieinnehav i Crownair. Efter emissionen kommer staten att, liksom tidigare, ha 50 % av aktierna i Crownair. Den andra hälften delas lika mellan Linjeflyg AB och ABA.

Utskottet

Crownair AB har f. n. ett aktiekapital av 1,3 milj. kr. Aktierna ägs till lika delar av staten och Linjeflyg AB. Statens ägaransvar utövas av försvarsdepartementet.

Efter förhandlingar med ägarna till Svensk Flygtjänst AB har Crownair träffat avtal om förvärv av drygt 90 % av aktierna i Svensk Flygtjänst. Köpeskillingen utgör ca 4 milj. kr. Avtalet har träffats med förbehåll för att riksdagen beviljar Crownair medel för erforderlig höjning av aktiekapitalet. I propositionen föreslås att riksdagen för ändamålet anvisar ett investeringsanslag av 2 220 000 kr. under fonden för statens aktier.

Svensk Flygtjänst AB med dotterbolag har en årsomsättning av ca 40 milj. kr. Enligt inhämtade uppgifter omsätter målflygverksamheten ca 12 milj. kr., verksamheten i Vidsel och Karlsborg ca 9 milj. kr., verkstäderna på Bromma, Sturup och Bulltofta ca 7 milj. kr. samt driften av de kommunala flygplatserna i Gävle, Gällivare och Växjö ca 3 milj. kr. per år.

Målflygverksamheten grundar sig på ett avtal med försvarets materielverk, som löper till 1981. Ett motsvarande avtal reglerar verksamheten vid robotförsöksplatserna i Vidsel och Karlsborg. Det nuvarande avtalet löper till 1977.

Svensk Flygtjänst AB har – såvitt utskottet kan bedöma – en god ekonomi och en relativt tryggad sysselsättning. Av den kompletterande information som lämnats utskottet framgår att osäkerheten för framtiden bl. a. hänför sig till verkstadsrörelsen. Den har tidigare gått med underskott men har f. n. god beläggning och bedöms vara lönsam innevarande verksamhetsår. Även om framtiden för verkstadsrörelsen kan vara något osäker, anses verkstadssidan emellertid vara ett av de områden där en sammanslagning med Crownair möjliggör rationaliseringar. Ett annat sådant område är administrationen.

Crownair AB, som har haft betydande svårigheter att övervinna, har hittills inte redovisat någon vinst och framtiden ter sig ännu oviss. Utskottet finner det naturligt att man under sådana förhållanden överväger olika möjligheter att förbättra situationen. En samordning med Svensk Flygtjänst synes härvid vara ett lämpligt alternativ. Ett samgående med detta företag äventyrar inte heller den för statsmakterna väsentliga beredskapsaspekten.

Utskottet har för sin del inte något att erinra mot att Crownair förvärvar aktiemajoriteten i Svensk Flygtjänst på de villkor som anges i propositionen. De planerade förändringarna i ägarstrukturen ger inte heller anledning till erinran från utskottets sida.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag och hemställer

att riksdagen till *Teckning av aktier i Crownair AB* på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisar ett investeringsanslag av 2 220 000 kr.

Stockholm den 25 februari 1975

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustafsson i Stenkyrka (c), Glimmér (c), Gustavsson i Ängelholm (s), fru Sundström (s), herr Brännström (s), herr andre vice talmannen Virgin (m), herrar Gustavsson i Nässjö (s), Gernandt (c), Olsson i Asarum (s), Björk i Gävle (c), Hedberg (s), Konradsson (s), Petersson i Röstångä (fp) och Kindbom (c).

Särskilt yttrande

Teckning av aktier i Crownair AB (punkt 6)

av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr andre vice talmannen Virgin (m):

När försvarsutskottet i maj 1973 uttalade sig för att försvarsdepartementet skulle förvärva det helstatliga Svenska Utvecklingsaktiebolagets aktier i Crownair Swedish Ltd AB eller som det numera kallas Crownair AB var beslutet inte enhälligt. I en moderat reservation till utskottets betänkande 1973:18 hävdades att försvarets behov av flygtransportresurser kunde tillgodeses på ett mera naturligt och bättre sätt än enligt regeringens förslag. Reservanterna anförde bl. a:

I fred är det mest lämpligt att köpa de flygtjänster man inte kan tillgodose inom försvarets organisation på den marknad som finns. För beredskap och krig kan man, liksom beträffande andra nyttigheter, planera och träffa avtal om att tillgängliga resurser skall disponeras av försvaret. Möjligheterna att utnyttja rekvisionslagen (1942:583) finns också.

Med den av regeringen skisserade lösningen riskerar man att eljest livskraftiga företag i flygtransportbranschen får övermäktiga svårigheter genom att Crownair kan komma att ges en viss förmånsställning vid utförande av flygtjänster för statliga myndigheter. Samtidigt finns det en risk för att Crownair inte kan bedriva sin verksamhet utan tillskott av statliga medel eller en taxesättning gentemot försvaret och andra statsmyndigheter som kan få besvärande konsekvenser.

Det finns alltså inte bärande skäl för att det statliga ägaransvaret för Crownair flyttas över från Svenska Utvecklingsaktiebolaget till Kungl. Maj:t (försvarsdepartementet). En sådan åtgärd skulle dessutom strida mot den princip som nyligen har kommit till uttryck i att den statliga företagsamhet som varit knuten till försvarsdepartementet, t. ex. förenade fabriksverken, har flyttats därifrån.

Utvecklingen sedan dess har bekräftat att våra farhågor var berättigade.

Crownair har genom kungörelse 1973:598 fått ett faktiskt monopol på sådana flygtransporter åt statliga myndigheter och organ som bolaget kan åta sig. Det oaktat har verksamheten hittills gått med betydande förlust och man räknar även i år med underskott. Den nu föreslagna ökningen av insatskapitalet är enligt vår mening främst betingad av den på grund härav starkt försämrade likviditeten och av att bolaget eljest skulle behöva träda i likvidation.

Man var uppenbarligen alltför optimistisk då man räknade med att flygtiden för statliga myndigheter skulle uppgå till ca 14 000 timmar per år. Den har för verksamhetsåret 1973/74 varit betydligt lägre. Vi har vidare noterat att försvaret endast i mycket ringa omfattning utnyttjat bolagets tjänster. Flygtiden för dess räkning var 1973/74 endast ca 50 timmar.

Vår i reservationen 1973 framförda mening att det saknades bärande skäl att knyta bolaget till försvarsdepartementet har sålunda bekräftats. Den nu föreslagna fusionen, som vi i och för sig tillstyrker, kan komma att skärpa detta förhållande. Vi förutsätter att regeringen så snart erfarenhet vunnits på nytt prövar frågan om var det statliga ägaransvaret bör vara förlagt.